
Cinema i història de l'educació

Sophie Scholl i *La Rosa Blanca*. Resistència i testimoni dels estudiants a l'Alemanya nazi

Sophie Scholl and *Die weiße Rose*. Resistance and testimony of students in Nazi Germany

Xavier Laudo i Castillo

Universitat de Girona

Desafia tota mena de despotisme

GOETHE

D'entrada, s'ha de reconèixer que la història de *La Rosa Blanca* —el moviment de resistència universitària contra el nazisme que va néixer a Munic l'any 1942 i que es va estendre a diferents ciutats d'Alemanya— no constitueix cap novetat cinematogràfica, ni bibliogràfica. L'any 1982 es va estrenar *Die weisse Rose* ('La Rosa Blanca'), un film de Michael Verhoeven, amb una duració que supera les dues hores de rodatge. Altrament, la bibliografia sobre el tema és molt extensa, sobretot a Alemanya, encara que en les nostres latituds no són gaires els títols que s'han traduït i, encara menys, la producció autòctona sobre el particular. Seríem, emperò, injustos si no citéssim el llibre que Inge Scholl —germana gran de Sophie— va escriure sobre aquest moviment d'estudiants. Justament aquesta obra inclou diferents documents entre els quals destaquen els sis pamflets que van promoure, els quatre primers redactats per Hans Scholl i Alexander Schmorell, mentre que els dos últims van rebre la influència directa del professor Kurt Huber, nascut l'any 1893, que ensenyava filosofia a la Universitat de Munic i que en va assumir la redacció del sisè i darrer.¹ Més recentment ha aparegut el llibre de José M. García Pelegrín *La Rosa Blanca: Los estudiantes que se alzarón contra Hitler con su única arma: la*

1. I. SCHOLL, *La Rosa Blanca*, Barcelona, Columna i PSC, 1994. (Aquest llibre es va escriure l'any 1947 perquè fos utilitzat a les escoles per adolescents entre tretze i divuit anys; també es va escriure pensant en aquells adults que estaven disposats a enfrontar-se amb el seu passat.)

palabra, escrit amb un estil periodístic i divulgador, no mancat, emperò, de cert rigor històric, per bé que la seva aportació més notable és haver contribuït a divulgar una història tràgica però que dignifica la joventut d'Alemanya, en un moment en què el poder del nazisme era encara, tot i la derrota del sisè exèrcit a Stalin-grad esdevinguda entre el 31 de gener i el 2 de febrer de 1943, ben viu.²

A això, cal afegir que en els darrers mesos —bo i aprofitant el seixantè aniversari de la fi de la Segona Guerra Mundial (1939-1945)— s'ha estrenat una nova pel·lícula —*Sophie Scholl: Los últimos días*—, que va ser guardonada amb l'Ós de Plata en el Festival de Berlín de l'any 2005 i va aconseguir el premi especial del públic en el certamen de l'Acadèmia de Cinema d'Alemanya de 2005.³ A la vista d'aquests guardons, no ha d'estranyar que aquest film fos triat per optar a l'Oscar de Hollywood com a millor pel·lícula de parla no anglesa. Amb independència dels èxits d'aquesta cinta, que respecta molt fidelment la dinàmica dels esdeveniments històrics, alguns dels seus mèrits rauen en el fet que ha actualitzat una història ben sabuda a Alemanya però bastant desconeguda a casa nostra.⁴ Per totes aquestes consideracions sembla oportú donar una breu notícia sobre la revolta d'un grup d'estudiants universitaris que, només amb la força de la seva paraula, es van manifestar contra l'opressió del règim nazi, en un moment en què semblava impossible que algú aixequés la seva veu contra el Tercer Reich, i que, després de denunciar les atrocitats del règim nazi, cridés a la resistència passiva i al sabotatge (sabotatge a les plantes d'armaments, en totes les àrees de la ciència i de l'erudició, en totes les branques de l'art, en totes les publicacions i diaris). L'objectiu a aconseguir no era la victòria militar sobre el comunisme, sinó la derrota del nacionalsocialisme: aquells joves estudiants estaven convençuts que Alemanya no podia ni havia de guanyar la guerra,

2. J. M. GARCÍA PELEGRÍN, *La Rosa Blanca: Los estudiantes que se alzaron contra Hitler con su única arma: la palabra*, Madrid, Libroslibres, 2006.

3. Tot seguit indiquem les dades bàsiques de la fitxa tècnica d'aquest film, que es pot adquirir al mercat convencional en format de DVD:

Títol: *Sophie Scholl: Die letzten Tage*

Direcció: Marc Rothemund

País: Alemanya

Any: 2005

Durada: 117 min.

Gènere: Històrica

Distribuïdora: Bavaria Film International/German Films

4. Encara que es tracta d'una pel·lícula de ficció, *Sophie Scholl: Los últimos días* es basa en un treball de reconstrucció històrica encomiable, tal com pot comprovar-se en el llibre editat pel guionista Fred Breinersdorfer (*Sophie Scholl: Die letzten Tage*, Frankfurt, Main, 2005, en particular el capítol «Inspiration durch Fakten», p. 316-330).

menys encara quan el nacionalsocialisme representava la dictadura del mal i l'estat monstruós.⁵

L'edició de pamflets i la tramesa de cartes per correu serà el primer pas per aconseguir-ho. Primer els estudiants ficaven els pamflets en maletes i amb tren els transportaven a les grans ciutats del sud d'Alemanya, des d'on eren distribuïts per correu. Les adreces dels destinataris eren extretes dels llistats telefònics que hi havia al Museu Alemany de Munic. Sense abandonar la distribució dels pamflets, els estudiants van donar un pas endavant després de la desfeta de Stalingrad: van fer diverses pintades amb quitrà que deien «Fora Hitler». Això farà que els germans Sophie i Hans Scholl i Christoph Probst —joves integrants de *La Rosa Blanca* i d'edats compreses entre els vint-i-dos i vint-i-cinc anys— siguin jutjats i condemnats a mort, d'una manera ràpida, atès que Hitler volia escarmentar la població per tal d'evitar qualsevol possible revolta a la rereguarda.

Efectivament, els germans Scholl van ser detinguts el dijous dia 18 de febrer de 1943 —dia en què Goebbels va pronunciar el seu famós discurs sobre la guerra total en el Palau dels Esports de Berlín davant de quinze mil assistents—, després de l'espectacular llançament dels darrers exemplars del cinquè pamflet que van fer des del tercer pis al vestíbul de l'edifici central de la Universitat de Munic. Amb la precipitació del moment, l'escena va ser vista per un bidell afiliat al Partit, que va procedir a la seva retenció abans de ser lliurats a la policia política del règim, la temuda Gestapo, que els va portar a la presó de Wittelsbach Palace, on Sophie fou interrogada per Robert Mohr, un dels pocs investigadors decents de la policia i que va estar a punt de convèncer-se de la innocència de la jove detinguda. Moltes persones que van coincidir amb els germans Scholl a la presó —en especial Else Gebel, que, com a presonera política, treballava a l'oficina de recepció de la seu de la Gestapo a Munic i que va compartir la cel·la amb Sophie— han parlat de les seves darreres hores, tal com es reflecteix en la pel·lícula que ens ocupa.

A partir del moment de la detenció, els esdeveniments es van succeir precipitadament: aïllament dels detinguts, un seguit de llargs interrogatoris sense quasi interrupció per obtenir les corresponents declaracions oficials i una sèrie de mesures preses per la policia per prevenir que se suïcessin. Tot havia anat molt de pressa, de manera que el diumenge 21 el fiscal va donar als processats el plec dels càrrecs de l'acusació (que s'incorporen a manera d'apèndix al llibre d'Inge Scholl). El judici es va celebrar l'endemà al matí —presidit pel temible Roland Freisler, que

5. En el tercer pamflet llegim: «Una victòria de l'Alemanya feixista en aquesta guerra tindria conseqüències incommensurables i terribles. La victòria militar sobre els bolxevics no hauria de ser la preocupació primordial dels alemanys. La derrota dels nazis hauria de ser *per sobre de tot* el primer punt en el seu pensament.»

per decisió personal de Hitler es va traslladar el diumenge de Berlín a Munic⁶ i els germans van ser guillotinat aquells mateixa tarda del dilluns 22 de febrer, sense temps quasi bé per acomiadar-se dels seus pares, que havien tingut coneixement de la detenció dels seus fills el divendres dia 19. En darrer terme, els germans Scholl van ser acusats de ser els esperits guia d'una organització sediciosa, establerta per ajudar l'enemic i afeblir la seguretat armada de la nació.

En vistes sumariíssimes posteriors —i també sota la presidència del terrible Roland Freisler—, van ser condemnades i executades durant l'any 1943 altres persones, com ara els estudiants Willi Graf i Alexander Schmorell i el professor de filosofia Kurt Huber, un dels pocs pensadors universitaris crítics amb el règim, que en aquells moments explicava el pensament de Leibniz, en especial la seva *Teodicea* i la presència del mal en un univers ordenat quasi matemàticament.⁷ Les classes del professor Huber —a les quals assistien Sophie Scholl i Willi Graf— eren molt concorregudes i el tema de la justícia divina en temps de guerra afavoria el diàleg i la discussió entre els joves integrants de *La Rosa Blanca*, per als quals el nacionalsocialisme no era altra cosa que una malaltia maligna que havia contaminat la història d'Alemanya i que, per tant, havia de desaparèixer. Els redactors del segon pamflet ho tenien ben clar: és impossible entrar en un discurs intel·lectual sobre el nacionalsocialisme perquè no és un programa defensible intel·lectualment, sinó una manipulació que depèn de l'engany i la traïció d'un sol home.

6. Roland Freisler (1893-1945) s'havia fet comunista després de ser presoner de guerra a Sibèria durant la Primera Guerra Mundial. Posteriorment, va defensar aferrissadament la ideologia nacionalsocialista i va participar en el fatídic acord de Wannese del 20 de gener de 1942, sobre la Solució Final (*Endlösung*). Durant l'agost de 1942 va ser nomenat president del *Volksgeschichtshof*, un tribunal popular per realitzar judicis immediats, a porta tancada i sense dret a apel·lació. Amb l'objectiu de ridiculitzar-los, els acusats eren privats dels seus cinturons, tirants i corbates, situació que permetia que Freisler es mofés d'ells quan havien d'aguantar-se els pantalons. Quan Freisler feia un senyal, unes càmeres ocultes filmaven l'escena i ell començava a insultar els acusats per desmoralitzar-los i impressionar Hitler, a qui enviaven les pel·lícules revelades. Els tècnics insistien que els crits feien inintel·ligible la banda sonora, fins al punt que el ministre de Justícia del Reich, el doctor Thierack (responsable d'algunes de les lleis més vexants del règim) es va queixar del sistema de Freisler. Segons sembla, Goebbels tenia previst projectar aquestes pel·lícules en els noticiaris setmanals, però el primer va causar una impressió tan dolenta que va desistir de la seva idea. Només ha quedat una còpia d'aquests muntatges, que es va descobrir a la República Democràtica Alemanya trenta anys després d'acabar la Segona Guerra Mundial. Els canals de televisió de la República Federal van emetre aquesta filmació al juliol de 1979 davant d'una audiència estupefacta. (Sobre aquestes pràctiques es pot veure: Marie VASSILTCHIKOV, «Missie», *Los diarios de Berlín (1940-1945)*, edició i comentaris de George Vassiltchikov, Barcelona, Acantilado, 2004, p. 357-358.)

7. El professor Kurt Huber va aprofitar la seva estada a la presó —va ser condemnat a mort el 19 d'abril de 1943 i executat el 13 de juliol d'aquell mateix any— per enllestir el seu llibre sobre Leibniz, que no es va publicar fins l'any 1951.

És ben conegut el sistema que el nazisme havia implantat per controlar i manipular ideològicament la joventut alemanya.⁸ Hans Scholl —igual que la resta de joves d’Alemanya— va participar activament en el moviment de les Joventuts Hitlerianes, que, a banda dels entrenaments paramilitars i l’adoctrinament ideològic, perseguia l’èxit d’una pedagogia vitalista que exaltava l’esperit d’aventura d’uns joves que eren mobilitzats de manera obligatòria. Poc després, Hans va ser promogut al rang de *Fahnleinführer*, és a dir, líder de tropa. Ara bé, el jove Hans Scholl —ben enquadrat dins de les Joventuts Hitlerianes, fins al punt que va ser triat perquè fos l’abanderat de la seva ciutat, Ulm, en el congrés del Partit reunit a Nuremberg l’any 1936— va canviar radicalment en tornar d’aquella reunió de masses. A poc a poc, va descobrir que la imatge i el model de les Joventuts Hitlerianes que se li havien volgut inculcar era totalment diferent del seu propi ideal. A més, molt aviat es va enfrontar a una nova prohibició. Un dels monitors li va arrabassar de les mans un llibre d’un dels seus autors preferits, *Sternstunden der Menschheit*, de Stefan Zweig.⁹ Estava prohibit, li van dir. Però per què?, va preguntar innocentment Hans. Tots sabem que Zweig era un autor jueu, probablement una de les millors plomes de la literatura contemporània, que ha deixat constància de tot aquest procés històric de l’ensorrament del món imperial austrohongarès i de l’ascens del nazisme en les seves magnífiques memòries *El món d’ahir*, molt possiblement un dels millors llibres que es van escriure durant el segle passat.¹⁰

Més endavant, Hans Scholl —que provenia d’un llinatge liberal, d’una família que, segons Inge, «era aleshores una illeta estable enmig d’un remolí d’esdeveniments incomprensibles i estranys», per bé que la mare, luterana, va educar els seus cinc fills en la fe cristiana— va ingressar a la Universitat, on va començar a estudiar medicina i on va conèixer Alexander Schmorell. Ambdós havien participat en la campanya de França de la primavera de 1940, tot formant part del cos de sanitat militar. Més tard van ser mobilitzats al front rus des de juliol a novem-

8. En les pàgines d’aquesta mateixa revista s’han publicat alguns treballs que donen compte i raó d’aquell itinerari de fidelitat al *Führer*, que començava als deu anys en el Poble Jove (*Jungvolk*) i que continuava, a partir dels catorze, en les Joventuts Hitlerianes (*Hitlerjugend*). El procés continuava a través del Partit Nacionalsocialista (NSDAP), del Servei del Treball i de l’Exèrcit (Wermacht), de manera que qualsevol infant restava al llarg de tota la vida al servei del dictador. Amb relació a aquest tema, es pot veure: Á. MOREU CAIJO, «Idealisme naturalista dels adolescents alemanys (1897-1945). Dels *Wandervogel* (Ocells errants) a la *Hitlerjugend* (Joventuts Hitlerianes)», *Educació i Història*, núm. 6 (2003), p. 36-43, i la recensió al llibre de G. Knopp «Los niños de Hitler», *Educació i Història*, núm. 8 (2005), p. 386-393.

9. S. ZWEIF, *Momentos estelares de la Humanidad: catorce miniaturas históricas*, Barcelona, El Acanalado, 2002.

10. No podem oblidar la recuperació del pensament i l’obra de Stefan Zweig, tal com confirma el recent treball de Margarida Casacuberta —professora de la Universitat de Girona— «De Viena a Hollywood. Notes sobre la literatura de Stefan Zweig», *L’Avenç*, 280 (maig 1993), p. 27-34.

bre de 1942 i es van integrar com a sergents a una companyia d'estudiants de medicina, on desenvolupaven les seves pràctiques com a ajudants mèdics, grup al qual s'incorporaria també Willi Graf. Durant el transport al front, a les darreries del mes de juliol de 1942, es van adonar des del tren del tracte que rebien els jueus, homes i dones demacrats que es veien obligats a treballar amb l'estrella de David al damunt de les seves bruses. L'espectacle no va deixar indiferent a Hans Scholl, que s'apropà a una jove jueva per a qui va collir una margarida i a un vell jueu que caminava darrere d'una columna de treballadors forçats i a qui va donar la seva ració de tabac. Endemés, la visió de Varsòvia —la ciutat, el gueto, la misèria i les deportacions— fa que el seu distanciament respecte al nazisme es refermi encara més.¹¹ El primer diumenge que són a terres russes assisteixen a una església ortodoxa, on durant dues hores segueixen la funció religiosa embadalits amb els càntics de la gent del poble. Les experiències al front i als hospitals de l'Exèrcit havien fet més madurs i més forts en Hans i els seus amics. Per la seva banda, Sophie Scholl estudiava biologia i filosofia a la Universitat de Munic, després d'haver passat sis mesos complint el servei social, condició indispensable per poder matricular-se a la Universitat, cosa que havia aconseguit feia poques setmanes.¹²

Sembla clar que els germans Scholl van viure durant aquells anys una profunda experiència personal, de sentit religiós i místic. Sophie busca refugi en la lectura d'autors com ara Heinrich Heine i Thomas Mann, que van ser declarats persones no grates pel règim nazi. Poc després, experimenta una mena de pau interior a través de la lectura de sant Agustí. Segons la seva germana Inge, estava estrictament prohibit tenir llibres propis, però el «volum de sant Agustí de la Sophie estava ben amagat en lloc segur». Al seu torn, Hans també sentia una gran buidor interior i no trobava respostes en els clàssics alemanys (Hölderlin, Rilke, Stefan George, Nietzsche). Per estranys camins, va conèixer els antics filòsofs grecs

11. En el segon pamflet, on es denuncia el genocidi del poble jueu, es llegeix: «No volem discutir aquí la qüestió dels jueus, no volem en aquest pamflet fer-ne una defensa ni una apologia. Tampoc volem, mitjançant l'exemple, esmentar el fet que ençà de la conquesta de Polònia tres-cents mil jueus han estat assassinats en aquest país de la manera més brutal. En això veiem el crim més aterridor contra la dignitat humana, un crim que no té paral·lel en tota la història.»

12. Justament el 13 de gener de 1943 es va produir a la Universitat de Munic un important aldarull quan el *Gauleiter* de Baviera Superior, Paul Giesler, va convocar els estudiants a la sala de congressos del Museu Alemany per commemorar el quatre-cents setantè aniversari de la fundació de la Universitat. Al llarg del seu parlament, Giesler va dir que el lloc natural de la dona no era la universitat, sinó la família, i que les noies havien de regalar fills al *Führer*. El nivell del discurs va arribar a la grolleria quan va oferir els seus soldats com a possibles pares per a aquelles noies que no trobessin parella. Tal situació va desfermar una protesta espontània que es va tancar amb un seguit de detencions d'estudiants, en un moment en què *La Rosa Blanca* —després de l'estada dels seus membres principals al front rus— torna a tenir un protagonisme actiu.

i va ensopegar amb els pensadors cristians de caràcter existencial, com sant Agustí i Pascal.¹³ Nascut en una família luterana, tampoc ha d'estranyar que la lectura de la Bíblia —la presència de la qual es reflecteix en la redacció del quart pamflet en abordar les injustícies en l'ordre social—¹⁴ representés un nou i sorprenent significat en un moment en què la creu cristiana havia estat substituïda per la creu gammada, que aspirava a imposar una nova religió neopagana i anticristiana. Aquí convé precisar que l'intel·lectual catòlic Theodor Haecker havia identificat la creu gammada amb el signe de l'Anticrist, analogia que també és palesa en la redacció del quart pamflet: «Totes les paraules que surten de la boca de Hitler són mentides. Quan diu pau, vol dir guerra, i quan fa servir blasfemant el nom del Totpoderós, vol dir el poder del mal, l'àngel caigut, Satanàs. La seva boca és la gola pudent de l'Infern, i el seu poder està maleït.»

Més endavant, en aquest mateix pamflet, trobem la comparança entre Hitler i l'Anticrist: «Darrere els esdeveniments visibles i concrets, darrere les consideracions objectives i lògiques, trobem l'element irracional: la lluita contra el dimoni, contra els serfs de l'Anticrist.» No debades, el nazisme va seguir una política de persecució de convents i monestirs per tal de debilitar la presència i la veu de l'Església catòlica, alhora que es prohibia la instrucció religiosa a les escoles. Ensenms, s'ha de significar que el grup dels germans Scholl va assabentar-se a través d'un jove estudiant de teologia luterana de les anomenades correccions als articles de la fe cristiana que s'estaven preparant per ordre del règim i que s'havien de promulgar després de la victòria final.

Altrament, i tot i que el nom de *La Rosa Blanca* prové de la literatura espanyola, és possible trobar paral·lelismes i connexions entre la Rosa de Luter, que és de color blanc, i aquest moviment d'estudiants, atesa justament l'ascendència luterana dels germans Scholl, ambdós pregonament religiosos.¹⁵ En qualsevol cas, també s'ha insinuat la influència d'importants intel·lectuals catòlics alemanys

13. La influència de sant Agustí es detecta en el tercer pamflet quan es llegeix el següent: «L'Estat hauria d'existir com a paral·lel de l'ordre diví, i la més alta de les utopies, la *civitas Dei*, és el model a què al final s'hauria d'aproximar.»

14. En concret, aquest quart pamflet es fa ressò dels primers versets del llibre de l'*Eclesiastès* 4,1-4,2, que tot seguim reproduïm segons la versió de la Bíblia de Montserrat: «Després m'he girat a considerar totes les opressions que es cometen sota el sol, i mireu: llàgrimes dels oprimits que no tenen qui els consoli! La força està del costat dels opressors, i per ells no hi ha consolador! Per això, jo felicito els morts, que ja moren, més que no pas els vius, que encara viuen» (Andorra, Casal i Vall, 1992, 6a ed., p. 1366).

15. D'acord amb l'acta d'acusació contra Hans i Sophie Scholl, presentada pel fiscal general del Reich al Tribunal de Justícia el dia 21 de febrer de 1943, el nom de «La Rosa Blanca» —segons es dedueix de les declaracions de Hans Scholl— «es va triar arbitràriament i pren la seva idea de la lectura d'una novel·la espanyola amb aquest títol». Sembla evident que Hans Scholl es va inspirar en el romancer es-

—com Carl Muth i Theodor Haecker, vinculats al conegut moviment de la revolució «conversadora»— sobre els integrants de *La Rosa Blanca*, en especial el cercle dels germans Scholl, que en una mena de gir vers el catolicisme compartien els valors d'un humanisme cristià que entroncava amb els moviments de renovació catòlica que havien sorgit a França a les darreries del segle XIX i que es troben representats per pensadors de la talla de Bernanos, Bloy, Claudel, Gilson i Maritain. D'alguna manera, la renovació teològica esdevinguda a la França finisecular va servir perquè a Alemanya sorgís un moviment ideològic de caràcter espiritual i cristià, al voltant de la revista *Hochland* ('Terres altes'), fundada per Carl Muth l'any 1902, que frenés els vents secularitzadors del *Kulturkampf* del Segon Imperi guillermin, promogut per Bismarck, i que havia comportat una davallada en la presència pública del catolicisme.¹⁶ En altres paraules: en el cas dels germans Scholl —i en bona part dels membres de *La Rosa Blanca*—, la descoberta del cristianisme va generar el despertar d'una posició política independent.

Tot fa pensar que els membres de *La Rosa Blanca* compartien importants sentiments religiosos units per una inequívoca fe cristiana, encara que tots no eren de la mateixa confessió: els germans Scholl eren protestants, Willi Graf i Kurt Huber eren catòlics, Christoph Probst —que estava casat i tenia tres fills— era creient sense pertànyer a cap Església, per bé que va demanar ser batejat en la cel·la on va passar les seves darreres hores i on va rebre la primera comunió. Pel seu cantó,

panyol de Clemens Brentano —poeta alemany del romanticisme—, que porta per títol *La Rosa Blanca*, i que havia acabat de llegir. Per la nostra part, no ens podem estar de recordar que el segell o escut de Martí Luter que es pot contemplar a la paret del claustre de Wittenberg està format precisament per una rosa blanca, amb una creu i un cor al mig. L'explicació dels símbols la va donar el mateix Luter l'any 1524: «Hi ha una creu negra al bell mig per afirmar que és la fe en Jesucrist Crucificat la que salva. És negra per indicar la mortificació del cristià. En canvi el cor conserva el color de carn, ja que la creu no anul·la pas la naturalesa. La rosa és blanca, perquè la fe dóna joia i pau; la pau de l'esperit i el blanc és el color dels esperits i dels àngels. La rosa està envoltada per un camp blau, ja que la joia que dóna la fe és ja un tast de la joia celestial. Finalment, un cercle d'or tanca el conjunt i indica que la fe és superior a qualsevol altre bé i que durarà eternament» (L. BUSQUETS, *Martí Luter: Valoració actual de la Reforma*, Barcelona, Curial, 1986).

16. La revista *Hochland* ('Terres altes') era una publicació catòlica, fundada l'any 1902 per Carl Muth, que volia establir un diàleg entre el catolicisme i la cultura moderna. Muth —que va donar cabuda en la seva revista a pensadors com Max Scheler— es va esforçar per entroncar amb el moviment de renovació catòlica francès. Un dels seus col·laboradors més representatius va ser Theodor Haecker, nascut l'any 1879, traductor a l'alemany d'autors com ara Kierkegaard i Newman, i que l'any 1921 es va convertir al catolicisme. Un dels seus llibres més coneguts, *Què es l'home? (Was ist der Mensch?)*, va influir sobre els integrants de *La Rosa Blanca*. Hans Scholl —després de retornar del front rus— va visitar al desembre de 1942 Carl Muth i Theodor Haecker. En la casa de Muth, havien sojornat —en diferents moments— les germanes Scholl, Inge i Sophie. La revista *Hochland*, que des de 1933 es va veure obligada a sotmetre's a la censura política, va ser prohibida al juny de 1941. Durant aquests vuit anys va aconseguir no esmentar mai el nom de Hitler.

Alexander Schmorell —fill d'un conegut metge de Munic, encara que el seu avi havia emigrat a Rússia i ell mateix va néixer en aquelles terres l'any 1917— practicava la confessió russa ortodoxa i parlava rus, la qual cosa va fer que fos contrari a la invasió de la Unió Soviètica.¹⁷ Inge Scholl, nascuda l'any 1917 i per tant més gran que Hans (1918) i Sophie (1921), ha deixat constància d'aquesta presència de Crist en aquell grup d'estudiants que conversava de tu a tu amb Déu, fins al punt que d'alguna manera Crist esdevingué per a ells un germà gran que era sempre amb ells, més a prop encara que la mort: «Era el seu camí sense retorn, la veritat que responia a totes les preguntes, i la vida mateixa, el tot de l'esplèndida vida.»¹⁸

No ha d'estranyar, doncs, que els pamflets de *La Rosa Blanca* defensin una cultura occidental, liberal i cristiana. Ben mirat, el missatge d'aquests joves estudiants —màrtirs de la llibertat i de la fe— era a la vegada religiós, ètic i polític. Religiós i ètic en el sentit que defensaven els valors de la cultura occidental i estaven disposats a morir per ells. Polític perquè esperaven contribuir, amb la seva lluita, a la caiguda del Tercer Reich. A més, l'horitzó polític que auguraven oferia un projecte de futur que incloïa els següents punts: democràcia descentralitzada, federalisme, política social, defensa de la llibertat (de paraula, de religió) i, finalment, una unió europea per conjugar definitivament el dimoni de la guerra i del nacionalisme germànic.¹⁹ En aquest punt, s'ha de recordar que abans de ser executat,

17. Tot i la col·laboració de les esglésies (sobretot la luterana) amb el nazisme, sembla que els alemanys creients van ser dels pocs nuclis que es van oposar obertament al règim nazi. A banda dels membres de *La Rosa Blanca*, cal recordar el cas del pastor Dietrich Bonhoeffer, que va participar en la trama de la conjuració contra Hitler. Després de romandre empresonat durant uns quants mesos, va ser penjat a la forca el 9 d'abril de 1945 en el camp de concentració de Flossenbürg després d'un simulacre de procés. Amb motiu del seu centenari, i per tal de recordar la figura de Bonhoeffer (1906-1945) —que havia exercit el seu vicariat a Barcelona durant l'any 1928—, la Facultat de Teologia de Catalunya i l'Església evangèlica de parla alemanya de la Ciutat Comtal han organitzat l'exposició «Resistència clerical contra el nazisme. El cas del membre de la Resistència, el rector Dietrich Bonhoeffer», que va ser inaugurada el dia 17 de gener de 2007 amb una emotiva sessió acadèmica en què intervingueren —entre altres— el professor Lluís Duch i representants de la comunitat de l'Església evangèlica de parla alemanya de Barcelona. L'acte va comptar amb la presència d'algunes persones que havien seguit els ensenyaments caquetètics de Bonhoeffer a Barcelona, quan eren adolescents i es preparaven per a la comunió.

18. I. SCHOLL, *La Rosa Blanca*, p. 51.

19. En el cinquè pamflet —el que havien llançat al vestíbul de la Universitat de Munic els germans Scholl quan van ser detinguts— es llegeix: «Només amb una cooperació a gran escala entre les nacions d'Europa es pot preparar la base per a la reconstrucció. L'hegemonia centralitzada, com va intentar imposar l'Estat prussià a Alemanya i Europa, s'ha de tallar d'arrel. L'Alemanya del futur ha de ser un Estat federal. En aquesta conjuntura només un sistema federal sòlid pot omplir de nova vida una Europa afeblida. Els treballadors han de ser alliberats de la seva condició d'esclavització vexant sota el nacionalsocialisme. L'estructura iHusòria d'indústria nacional autònoma ha de desaparèixer. Totes les nacions i tots els homes tenen dret als béns del món sencer!»

Hans Scholl va escriure a les parets de la seva cel·la les paraules de Goethe que el seu pare solia repetir: «Desafia tota mena de despotisme.»

D'alguna manera, aquesta història posa de relleu altra volta la complicitat dels àmbits universitaris alemanys amb el nacionalsocialisme, tema que ha merescut l'atenció dels nostres historiadors. En efecte, Francisco Morente Valero —conegut pels seus estudis sobre la repressió franquista— ha analitzat en un recent treball el paper de la Universitat alemanya en la construcció del Tercer Reich i, molt especialment, en la fase de la seva coordinació (*Gleichschaltung*), que va suposar la liquidació de la democràcia i l'establiment de la dictadura nazi en tots els àmbits de la vida social i política.²⁰ Tot i que el Partit Nacionalsocialista (NSDAP) no es pot considerar una formació d'origen estudiantil, tampoc es pot dubtar de la capacitat que va tenir per enlluernar i captar joves universitaris durant els anys de la lluita pel poder (*Kampfzeit*), que van quedar fascinats per la retòrica i la simbologia nazi que reclamava una autèntica revolució generacional contra l'ordre establert, segons una nova estratègia política que substituïa la lluita de classes de les esquerres per una lluita generacional entre joves i vells. I això té més importància encara en països com Alemanya, que havia vist proliferar múltiples organitzacions juvenils de signe ben divers: comunistes, cristianes i, per acabar, les pròpies dels països germànics (*Bunde*) de caràcter conservador, ben allunyades de les *Wandervogel*, aquelles aus errants d'inspiració romàntica. En qualsevol cas, el règim nazi va prohibir tot aquest tipus d'organitzacions juvenils, que, finalment, van quedar enquadrades en les Joventuts Hitlerianes, que Baldur von Schirach va dirigir de 1931 a 1940, data en què va ser nomenat *Gauleiter* (governador) de Viena.²¹

Amb aquests antecedents no ha de sobtar, doncs, que els historiadors afirmen que la resistència de la joventut alemanya al nazisme no fos important, ni significativa.²² No s'ha d'oblidar que el nazisme —que va decretar l'any 1936 l'afiliació obligatòria a les Joventuts Hitlerianes— havia eliminat del mapa qualsevol tipus d'associació juvenil cristiana, ja fossin catòliques o luteranes, la qual cosa va re-

20. F. MORENTE VALERO, «La Universidad alemana y la construcción del Tercer Reich», a F. GALLEGU (ed.), *Pensar después de Auschwitz*, Barcelona, El Viejo Topo, 2004, p. 153-181.

21. No podem deixar d'esmentar les declaracions que Baldur von Schirach (1907-1974) va fer al psiquiatre americà Leon Goldensohn durant els preparatius del Procés de Nuremberg. Segons les seves manifestacions, va potenciar les idees d'autolideratge i d'autoresponsabilitat a partir de la pedagogia de Lietz, per tal de proporcionar un Estat dels joves dins del mateix Estat. Paga la pena recordar que aquest líder nazi —igual que Albert Speer— va ser condemnat a vint anys de presó, que va complir a Spandau. Ambdós, Baldur von Schirach i Albert Speer, van quedar en llibertat el 30 de setembre de 1966.

22. Amb tot, s'ha d'esmentar el recent llibre de Barbara KOEHN, *La resistència alemana contra Hitler, 1933-1945* (Madrid, Alianza, 2005), on deixa constància dels moviments d'oposició al nazisme. Pel que fa als nostres interessos, convé destacar-ne el capítol segon (p. 69-90), sobre la resistència de la joventut, amb referències a *La Rosa Blanca* i als germans Scholl.

presentar l'eliminació dels cercles de lectura bíblica, que així van passar a ser clandestins. Amb tot, seríem injustos si bandegéssim el testimoni dels integrants de *La Rosa Blanca*, moviment que adquireix més importància a la vista —per exemple— del discurs que Martin Heidegger va fer el dissabte 25 de novembre de 1933, amb motiu de la cerimònia de la matriculació dels estudiants, en la seva època de rector —és a dir, com a *Führer*— de la Universitat de Freiburg. En aquella ocasió, Heidegger resumia la història de la Universitat alemanya des de l'any 1810 —data de la fundació de la Universitat de Berlín per Wilhelm von Humboldt—, bo i connectant-la amb la batalla de Langemark, localitat flamenca on entre el 18 d'octubre i el 31 de novembre de 1914 van trobar la mort milers de soldats alemanys, la majoria dels quals eren estudiants universitaris.²³ Nogensmenys, aquests nous estudiants alemanys —que l'any 1933 entraven a la Universitat— tenien un model a seguir i a imitar en l'exemple d'Albert Leo Schlageter, que havia abandonat els estudis per participar en la Primera Guerra Mundial i que, després de la derrota de 1918, es va unir a grups armats que lluitaven contra l'ocupació francesa dels territoris del Rin. Finalment, va ser empresonat, jutjat i afusellat a Düsseldorf, i així va néixer un culte a la seva persona fins a l'extrem de ser considerat el primer soldat nacionalsocialista caigut.

Sota el Tercer Reich —i Heidegger això ho sabia ben bé—, Langemark es va convertir en el símbol del sacrifici nacional d'uns estudiants que havien d'entendre el fet d'estudiar com un servei a l'Estat. L'estudiant universitari —i aquesta era la lògica heideggeriana l'any 1933— no és un subjecte de drets sinó de deures des del moment que la voluntat de la joventut s'ha de posar al servei dels poders que configuren l'Estat. D'acord amb aquest plantejament, l'estudiant s'ha de deixar guiar pel *Führer*, en un ambient de companyonia que confirma que cada individu troba el seu destí més enllà de si mateix. Al seu torn, la companyonia no serveix per a aquelles persones que es marginen expressament de la societat amb els actes individuals que només atenen l'interès personal. En conseqüència, aquest model d'estudiant del Reich no s'explica ja pels estudis que realitza d'una manera privada i particular, sinó que es posa en camí per transformar-se en un veritable treballador amb un intent d'eliminar per sempre més les diferències entre el treba-

23. Justament aquesta apel·lació al sacrifici dels estudiants alemanys a Langemarck —que aquí reivindica Heidegger— va aparèixer en la sentència que condemnava el professor Kurt Huber a la pena de mort, segons judici celebrat el 19 d'abril de 1943. Aquesta sentència emfasitzava que un professor universitari alemany era primer i abans que res un educador de la joventut, i que, com a tal, havia de procurar que els estudiants seguíssin l'exemple dels herois de Langemarck. Entre les acusacions que es van fer contra el professor Kurt Huber figuren les següents: que va abonar el dubte en lloc de dissipar-lo; que va fer xerrades sobre el federalisme i la democràcia per a Alemanya, sobre el sistema multipartidista, en lloc d'ensenyar i de ser un exemple amb la seva pròpia vida del rigor nacionalsocialista.

llador manual i el treballador intel·lectual. En un context d'oposició sistemàtica al marxisme, el treball com a genuïna manifestació del *Dasein* es presenta —i aquí seguim encara Heidegger— com a cura, una cura que té com a objectiu final l'Estat nacionalsocialista. Així doncs, la matriculació ja no consisteix en un simple tràmit administratiu sinó que comporta una decisió que, sota el guiatge del *Führer*, exigeix disciplina i sacrifici.²⁴

Naturalment, aquest tipus de discurs pedagògic no va ser compartit pels membres de *La Rosa Blanca*, que van assolir plena consciència de la manipulació del nacionalsocialisme. El darrer i últim pamflet, inspirat pel professor Huber, ho deixa ben clar en reclamar un ensenyament genuí i llibertat real d'opinió. Cap amenaça els podia atemorir, ni tan sols el tancament de les institucions d'educació superior. Així la seva actitud rebel dóna testimoni d'un compromís personal i intel·lectual que serveix d'exemple per a tota la joventut europea. El cas dels germans Scholl, i per extensió de tot el moviment de *La Rosa Blanca* que va aplegar un centenar de joves, il·lustra una de les pàgines més brillants de l'oposició al nazisme, d'una oposició feta des de baix, per pregones conviccions polítiques i religioses basades en un profund humanisme, en un moment en què semblava impossible alçar la veu contra la irracionalitat i la barbàrie del nazisme.

Avui a Alemanya el nom de *La Rosa Blanca* constitueix un motiu d'orgull per a una joventut que va patir els estralls del nazisme. La plaça situada davant de l'edifici central de la Universitat de Munic porta el nom de «Geschwister-Scholl-Platz» (Germans Scholl), i la que es troba enfront és designada amb el nom de «Professor Huber Platz». En el vestíbul de la Universitat de Munic hi ha un monument que recorda els set membres de *La Rosa Blanca* condemnats a mort: Willi Graf, Kurt Huber, Hans Leipelt, Christoph Probst, Alexander Schmorell, Hans Scholl i Sophie Scholl. A l'altra banda del vestíbul, emperò, hi ha el bust de l'únic membre femení del moviment: Sophie Scholl. També és ben conegut el monument commemoratiu que hi ha davant de l'edifici de la Universitat: al paviment hi ha incrustades reproduccions en metall dels pamflets de *La Rosa Blanca* i dels seus membres. Es fa difícil trobar a Alemanya una ciutat que no tingui una escola, un carrer o una plaça denominada «Germans Scholl», tot un exemple per a les noves generacions d'europeus del segle XXI.

24. M. HEIDEGGER, «El estudiante alemán como trabajador», *Er: Revista de Filosofía*, núm. 29 (març 2000), p. 135-164, introducció, traducció i notes de Julio Quesada.

